

Саша Станојевић, *Стварање Балканског савеза 1912*, Косовска Митровица: Филозофски факултет, Прокупље: Историјски Архив Топлице, Народни музеј Топлице, 2020, 362 стр.

Домаћа историографија недавно је обogaћена књигом *Стварање Балканског савеза 1912*. Саше Станојевића, доцента на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. Будући да до њеног публиковања није било засебне монографије посвећене овој, иначе, познатој теми, њеном појавом се употпуњује постојећа празнина о значајним догађајима који су претходили балканским ратовима 1912/13. године. Дело које се нашло пред читаоцима заснива се на допуњеној и уређеној докторској дисертацији одбрањеној на Филозофском факултету Универзитета у Нишу 2015. године.

Аутор је на основу вишегодишњег истраживања, прикупљања и критичке анализе материјала домаће и стране провенијенције у виду необјављених историјских извора, публикованих збирки докумената, мемоарске грађе, одабране литературе, методолошки прецизно и стилски упечатљиво приредио корисно историографско дело. У њему су педантно и научно објективно обрађене сложене дипломат-

ске релације између држава чланица савеза: Србије, Бугарске, Црне Горе и Грчке у годинама пред избијање сукоба, као и однос великих сила према развоју догађаја на Балканском полуострву.

Композиција студије конструисана је темељно и јасно, уз изазов да се рашчлане често упоредо вођени и изукрштани преговори. Након предговора у коме су изнети методолошки проблеми у вези са предметом истраживања, следи уводни део посвећен ближем упознавању са приликама које су водиле формирању савеза. За њим следе поглавља уређена тематско-хронолошким приступом. Прво се односи на преговоре између Србије и Бугарске. Стварање својеврсне осовине будућег савеза предочено је кроз три фазе: од Анексионе кризе до јесени 1911, затим кроз интензивирање дипломатске акције усмерене ка споразуму, те од склапања уговора из марта 1912. до почетка Првог балканског рата. Друго поглавље односи се на деловање грчке дипломатије према савезницима, нарочито према Бугарској. Ово поглавље подељено је на два дела, од којих се први

односи на стање до успостављања савеза са Бугарском, а други на даље активности од маја 1912. до избијања сукоба. Трећа целина тиче се Црне Горе и њених односа са савезницима, издељена опет на период до лета исте године, када долази до конкретнијег регулисања међусобних односа, а онда и на време пред ступање у рат. Четврто поглавље бави се неопходним разматрањима улоге великих сила према политици савезника. Појединачно су анализирани односи Русије (најактивније у читавом процесу), затим Аустроугарске, али и Немачке, Велике Британије, Француске, Италије, Сједињених Америчких Држава. Аутор није пропустио да обради и посебно важан однос Османског царства ка догађајима у суседству, чему је посветио завршно поглавље. Основни текст допуњен је неколицином пажљиво одабраних илустративних прилога и текстовима склопљених уговора. Праћење обимног рукописа читаоцима је знатно олакшано и увек захтевном изразом регистара личних имена и географских појмова.

Аутор својим приступом нуди одговоре помоћу којих се можемо ближе упознати са интригантном атмосфером у којој су се одвијале ондашње прилике на Балкану, дочараном бројним и често мање познатим детаљима. Сплеткарска тајнови-

ност савезника, ако бисмо се могли тако слободније изразити, учинила је представљену историјску епизоду крајње занимљивом и провокативном, а њено истраживање за аутора, без сумње, додатно изазовнијом. Зато се у први план и истиче истрајно пожртвовање државника и дипломата са ових простора (попут Миловановића, Гешова, Венизелоса) око покушаја превазилажења узамјамних антагонизама ради остваривања вишег заједничког интереса. Ово је било нарочито важно, будући да ниједна страна у то време није дорасла каквој самосталнијој акцији. Конспиративни подухват релативно уског круга укључених лица, вођен маниром тајне дипломатије, упоредо је, како видимо, стимулисао и формирање снажног осећања преко потребног заједништва међу народима земаља чланица савеза.

Значај обрађене теме је вишеструк. Балканским савезом поплочан је пут разбијању до тада брижљиво чуване *status quo* позиције на полуострву од стране великих сила, избијању фамозног „рата крста и полумесеца”, расплету Источног питања и стварању последње велике кризе којом је убрзан ход ка очекиваном глобалном сукобу. Због свега не чуди то што је Балкански савез испољеном енергијом и потенцијалом који је са собом носио у по-

јединој ондашњој европској штампи епитет седме велике силе. Нажалост, ово је била улога и терет коме његове чланице нису дорасле.

Без обзира на касније импликације, један од закључака аутора односи се управо на момент где мисија испуњења заједнички постављеног циља – слома Османског царства и дуго очекиваног ослобођења простора тзв. европске Турске у складу с прокламованим начелом *Бал-*

кан балканским народима – представља позитиван и јединствен историјски пример њихове успешне сарадње. Спој увек актуелне теме међународних односа на овом осетљивом геополитичком простору и адекватног методолошког приступа аутора управо и квалификује монографију *Стварање Балканског савеза 1912.* као историографско дело вредно пажње.

Доц. др Милош Марсенић